

Psychology: the Journal of the Hellenic Psychological Society

Vol 11, No 2 (2004)

The phenomenon of young people living in the streets in Mexico

Elvia Tarcena

doi: [10.12681/psy_hps.24006](https://doi.org/10.12681/psy_hps.24006)

Copyright © 2020, Elvia Tarcena

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

To cite this article:

Tarcena, E. (2020). The phenomenon of young people living in the streets in Mexico. *Psychology: The Journal of the Hellenic Psychological Society*, 11(2), 204–215. https://doi.org/10.12681/psy_hps.24006

Το φαινόμενο των νέων του δρόμου στο Μεξικό

ELVIA TARACENA

Αυτόνομο Εθνικό Πανεπιστήμιο του Μεξικού

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο άρθρο αυτό αναλύονται περιστατικά νέων του δρόμου που έχουν μολυνθεί από AIDS. Η ανάλυση πραγματοποιήθηκε με τη βοήθεια συνεντεύξεων που ανασκευάζουν την πορεία ζωής η οποία τους οδήγησε στο δρόμο και τη ζωή τους στο δρόμο. Κοινός παρονομαστής όλων αυτών των αφηγήσεων είναι η βία, τόσο μέσα στην οικογένεια όσο και στο δρόμο. Οι κοινωνικοί δεσμοί με φιγούρες που θα μπορούσαν να υποκαταστήσουν τη μητρική και την πατρική λειτουργία είναι επίσης διαπιστωμένοι με βία. Οι θεσμοί είναι εξίσου ανίκανοι να προσφέρουν στις περιπτώσεις που αναλύσαμε μια δυνητική «γονική» συνέχεια, στο πλαίσιο της οποίας θα μπορούσε ένα παιδί να βρει στήριξη και να συγκροτήσει ένα σχέδιο ζωής. Εξετάζεται, επίσης, η σχέση που έχουν οι νέοι αυτοί με το νόμο, με αφετηρία τη σχέση τους με τον πατέρα, η οποία εδράζεται σε σχέσεις υπέρβασης και κατάχρησης εξουσίας μέσα στο κοινωνικό τους περιβάλλον. Αποφεύγουμε να κάνουμε μια ψυχολογίζουσα ανάγνωση αυτής της βίας, προτείνοντας τη διατήρηση εν ενεργεία και άλλων αναγνώσεων, κοινωνιολογικών, ανθρωπολογικών και ψυχχαναλυτικών.

Λέξεις-κλειδιά: Βία, Νέοι του δρόμου, AIDS, Πατρική σχέση.

Ο δρόμος προσφέρει διάφορες δυνατότητες στο παιδί. Εκεί μπορεί να εργάζεται ή να ζητάει χρήματα για να ζήσει, να κάνει σχέσεις με συνομηλίκους αλλά και με ενηλίκους σημαντικούς στη διαδικασία κοινωνικοποίησής του, να γνωρίσει τα ναρκωτικά και να μυηθεί στη σεξουαλική ζωή. Το παιδί βρίσκει επίσης στο δρόμο, όταν αποφασίσει να εγκατασταθεί εκεί, ένα δικό του ζωτικό χώρο από τον οποίο θα εξασφαλίσει τελικά και μια μορφή αυτοπροστασίας.

Στο Μεξικό υπάρχουν γενικά τρεις κατηγορίες παιδιών του δρόμου. Είναι εκείνα που διατηρούν δεσμούς με την οικογένειά τους και εξακολουθούν να πηγαίνουν σχολείο, παρ' όλο που είναι υποχρεωμένα να εργάζονται, εκείνα που έχασαν κάθε δεσμό με την οικογένεια και ζουν εντελώς στο δρόμο, αναλαμβάνοντας διάφορες δραστηριότητες για να επιβιώσουν που είναι πιο

κοντά στην επαιτεία παρά στην εργασία, και εκείνα που πηγαionoέρχονται ανάμεσα στο δρόμο και στην οικογένεια. Η πρώτη κατηγορία είναι η πιο πολυάριθμη, ενώ η δεύτερη, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της COESNICA (Επιτροπή Μελέτης για τα Παιδιά του Δρόμου), δεν αντιπροσωπεύει παρά ένα 10% περίπου των παιδιών που βρίσκονται στο δρόμο. Για την Πόλη του Μεξικού αυτό σημαίνει ότι το 2000 από τα 13.000 παιδιά που δούλευαν ή ζητιάνευαν στο δρόμο μόνο τα 1.300 είχαν χάσει τους δεσμούς τους με την οικογένεια. Η τρίτη κατηγορία είναι δύσκολο να εκτιμηθεί, γιατί ανάλογα με τη στιγμή της παρατήρησης ένα παιδί αυτής της κατηγορίας μπορεί να εντάσσεται εναλλακτικά σε μία από τις δύο πρώτες.

Το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου είναι σύνηθες σε πολλές χώρες, τόσο στη Λατινική

Αμερική (Ουρουγουάη, Αργεντινή, Βραζιλία, Μεξικό - Taracena, 1995. Lucchini, 1993) όσο και στη Μαύρη Αφρική (Κυυ, 1998) ή στην Αίγυπτο (Tessier, 1995). Μία από τις πιθανές αναγνώσεις της παρουσίας στο δρόμο παιδιών που προσπαθούν να βρουν κάτι να φάνε, μέρη για να προστατευτούν, δυνατότητες εργασίας, με δυο λόγια κάτι για να τα βγάλουν πέρα, είναι η αδυναμία των χώρων κοινωνικοποίησης και η αναζήτηση καινούριων χώρων. Το φαινόμενο αυτό διαψεύδει την εικόνα των παιδιών ως ελλειμματικών υπάρξεων, καταδεικνύοντας, ακόμα και μέσα στην περιθωριακότητά τους, τη δυνατότητά τους να αγωνίζονται, την επιθυμία τους για ζωή και την ανάγκη τους να κάνουν δικούς τους καινούριους χώρους. Ως εκ τούτου, είναι απαραίτητο, κατά τη γνώμη μας, να αναλύσουμε με μεγαλύτερη ενδελέχεια τις συνθήκες έκπτωσης αυτών των χώρων.

Σε ό,τι αφορά την αλλαγή του δημόσιου χώρου, ο Tessier (1995) δείχνει ξεκάθαρα πώς οι μεγάλες πόλεις τείνουν στην εποχή μας να περιορίζουν το δημόσιο χώρο σε ένα χώρο κινητικότητας, έτσι ώστε κάθε αδικαιολόγητα παρατεταμένη διαμονή εκτός των χώρων όπου συναναστρέφεται κανείς συνήθως τους οικείους του να αντιπροσωπεύει μια παραβίαση, κάτι που ενισχύει τις διαδικασίες του κοινωνικού αποκλεισμού. Η βία των μεγαλουπόλεων δε σταματά να αυξάνεται, ενισχύοντας την πεποίθηση των πολιτών ότι πρέπει να βρουν τρόπους επιτήρησης και καταστολής κάθε εκδήλωσης που θα μπορούσε να παραπέμπει ή να μοιάζει με παραπτωματική. Έτσι, οι χώροι κοινωνικοποίησης στο δρόμο, που για πολλές γενιές στο παρελθόν αντιπροσώπευαν μια από τις δυνατότητες συγκρότησης κοινωνικού δεσμού, εξαφανίζονται κατά τρόπο ιλιγγιώδη¹. Αντίθετα με αυτό που θα

μπορούσε κανείς να πιστεύει, αυτά τα μέτρα οξύνουν τις διαδικασίες περιθωριοποίησης και συμβάλλουν στην κοινωνική κατασκευή μιας εικόνας του δρόμου ως επικίνδυνου. Σε αυτό το άρθρο εκείνο που μας ενδιαφέρει να αναλύσουμε είναι οι διαδικασίες της βίας μέσα από αφηγήσεις νέων του δρόμου. Βίας κοινωνικής, συμβολικής και οικογενειακής.

Η οικογενειακή βία αναφέρεται ως ένας από τους σημαντικούς λόγους που προκαλούν την έξοδο στο δρόμο, αλλά είμαστε πεπεισμένοι ότι αυτή η βία αποτελεί την έκφραση άλλων τύπων βίας που είναι παρούσες στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις. Θα αναλύσουμε συνεντεύξεις με νέους του δρόμου που έχουν μολυνθεί από AIDS. Αυτή η ανάλυση διεξάγεται σε συνέχεια άλλων εργασιών που πραγματοποιήθηκαν στο Μεξικό, όπως εκείνη που έγινε το 1996-98 στις γειτονιές των Ινδιάνων Verdes και Tacuba.

Έρευνα και παρέμβαση

Η εργασία μας πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Αυτόνομου Εθνικού Πανεπιστημίου του Μεξικού (UNAM) και θελήσαμε να προσδώσουμε σε αυτή τις διαστάσεις τόσο της έρευνας όσο και της παρέμβασης. Από τότε που δημιουργήθηκε το UNAM πρότεινε στους πτυχιούχους του να αφιερώνουν μία χρονιά στην υπηρεσία της κοινότητας, ενθαρρύνοντάς τους να εφαρμόζουν τις γνώσεις που απέκτησαν στη διάρκεια των σπουδών τους σε παρεμβάσεις με στόχο την παροχή βοήθειας σε ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες. Αλλά και στο επίπεδο των εκπαιδευτικών του προγραμμάτων, το Πανεπιστήμιο προσπαθούσε πάντα να συνδέει τη διδασκαλία με την έρευνα και την παροχή υπηρεσιών προς την κοινότητα. Σε

1. Ένα σχετικό παράδειγμα ήταν η απόφαση της μεξικανικής κυβέρνησης να απαγορεύσει το ποδόσφαιρο στους δρόμους της Πόλης του Μεξικού. Αυτό δεν εμπόδισε, βέβαια, ποτέ τα παιδιά και τους νέους να εξακολουθούν, όποτε τους δίνεται η ευκαιρία, να παίζουν μπάλα στο δρόμο, όμως είναι πλέον γεγονός ότι κάθε φορά που αποφασίζουν να το κάνουν βρίσκονται εκτός νόμου κατά την άσκηση μιας ψυχαγωγικής τους δραστηριότητας, που είναι από τις δημοφιλέστερες.

αυτό το πλαίσιο, συνεργαστήκαμε με τεταρτοετείς φοιτητές ψυχολογίας οι οποίοι, έχοντας ολοκληρώσει τις σπουδές τους, βρίσκονταν στη φάση εκπόνησης της διπλωματικής τους εργασίας. Τους ζητήθηκε να εμπλακούν για ένα χρόνο σε μια επιτόπια έρευνα-παρέμβαση. Αυτό που είχαν να κάνουν ήταν να σχετιστούν με τους νέους του δρόμου και να συμμετέχουν μαζί τους σε διάφορες δραστηριότητες, προσπαθώντας να απαντούν στο αίτημά τους. Κυρίως έπρεπε να παίξουν το ρόλο του μεσολαβητή ανάμεσα στους νέους και στις κρατικές υπηρεσίες, στην αστυνομία ή στα νοσοκομεία κάθε φορά που υπήρχε κάποιο πρόβλημα. Αυτή η σχέση και η παρατεταμένη επαφή επέτρεψαν στους φοιτητές να συγκεντρώσουν ένα εμπειρικό υλικό που περιλάμβανε προσωπικές τους παρατηρήσεις, συνεντεύξεις και ζωγραφιές που έκαναν οι νέοι του δρόμου για τις ανάγκες της έρευνας.

Πραγματοποιήσαμε έτσι διάφορες έρευνες-παρεμβάσεις σχετικά με τη «χρήση του θεάτρου ως μέσου εκπαίδευσης για την πρόληψη του AIDS», τη «θέση του λαϊκού πολιτισμού στην καθημερινή ζωή των παιδιών του δρόμου», ή τη «χρήση των τεχνικών ομάδας για την επίλυση των συγκρούσεων στην καθημερινή ζωή των νέων του δρόμου». Δουλέψαμε με αυτό τον τρόπο δέκα χρόνια, μελετώντας διάφορες πτυχές της ζωής των παιδιών στο δρόμο.

Η μεθοδολογική προσέγγιση

Θελήσαμε να κατηγοριοποιήσουμε τις περιπτώσεις αυτών των παιδιών χρησιμοποιώντας μια ποιοτική μέθοδο. Για το σκοπό αυτό θέσαμε ως στόχους μας: 1) να γνωρίσουμε την αναπαράσταση που έχουν οι διάφοροι κοινωνικοί τομείς για το φαινόμενο της παιδικής εργασίας εν γένει, και ειδικότερα για εκείνο της εργασίας των παιδιών του δρόμου, και 2) να γνωρίσουμε τις συνθήκες ζωής και εργασίας των παιδιών, για να εντοπίσουμε τους κινδύνους αλλά και τις δυνατότητες μαθητείας μέσα στο δρόμο.

Θεωρούμε σημαντικό να ξεπεραστεί η τάση

που υπάρχει να παρουσιάζουμε μια ενοποιημένη εικόνα των παιδιών του δρόμου, εμμένοντας αποκλειστικά στις δυσκολίες και στις αδυναμίες τους. Προσπαθήσαμε να γνωρίσουμε τις συνθήκες της ζωής τους, τις μορφές συγκρότησης και τη σύνθεση της ταυτότητάς τους, καθώς και την ψυχική τους πραγματικότητα.

Επιλέξαμε προς τούτο μια κλινική και κοινωνική προσέγγιση που στοχεύει στην ανάδειξη της κοινωνικής πραγματικότητας του παιδιού του δρόμου, της σχέσης του με το χώρο, με την άτυπη οικονομία και τις σχέσεις εξουσίας. Πραγματοποιήσαμε μελέτες περιπτώσεων με κλινικές και εις βάθος συνεντεύξεις και με τη χρήση μιας τεχνικής σχεδίων που μας βοήθησαν να κατανοήσουμε την ψυχική πραγματικότητα αυτών των παιδιών. Μέχρι πρόσφατα είχαμε πάρει συνεντεύξεις από περισσότερα από εκατό παιδιά (βλέπε Taracena & Tavera, 1992, 1998. Taracena, 1995. Taracena, Tavera, & Castillo, 1993. Jayme & Juarez, 1995. Martinez L. & Melgarejo, 1996. Marques & Ordonez, 1996. Macedo, 2003). Με τα παιδιά που ζουν κυρίως στο δρόμο έχουμε επί πολλούς μήνες καθημερινές επαφές σε διάφορα μέρη και με διάφορες ομάδες. Όταν αυτό είναι δυνατό, προσπαθούμε να έχουμε επαφή και με τις οικογένειες, για να κάνουμε παρατηρήσεις και να πάρουμε συνεντεύξεις με σκοπό να γνωρίσουμε καλύτερα το σχεσιακό σύμπαν αυτών των παιδιών. Πραγματοποιούμε, επίσης, παρεμβάσεις σε διάφορα ιδρύματα και θεσμούς που ασχολούνται με τα παιδιά του δρόμου και διοργανώνουμε μαζί τους ποικίλες ψυχαγωγικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες, που μας επιτρέπουν να εμπλουτίσουμε τις παρατηρήσεις μας.

Το παρόν κείμενο βασίζεται σε μια δουλειά συνοδείας νέων που έχουν μολυνθεί από τον ιό του AIDS, η οποία πραγματοποιήθηκε σε ένα οικοτροφείο νέων του δρόμου, που τους περιθάλπει προκειμένου να διασφαλίσει τη συνέχεια στη λήψη των φαρμάκων και την τήρηση των μέτρων πρόληψης, όπως η χρήση προφυλακτικών. Οι νέοι αυτοί συνεχίζουν ως επί το πλείστον να ζουν στο δρόμο και κατά διαστήματα διαμένουν σε παρόμοια ιδρύματα ή επιστρέφουν στις οικογέ-

νειές τους. Δύο από αυτούς είχαν τεθεί υπό περιορισμό σε σωφρονιστικά καταστήματα. Από μεθοδολογική άποψη, παρουσιάζει ενδιαφέρον να στηριχθούμε στις αφηγήσεις ζωής των νέων, γιατί μας βοηθούν στη συγκρότηση των θεωρητικών κατηγοριών μέσω των οποίων γίνεται κατανοητή η ζωή στο δρόμο.

Το αίτημα

Ένα σημαντικό πρόβλημα είναι αυτό του αιτήματος, καθώς δεν υπάρχει έκδηλο αίτημα από την πλευρά των νέων, τουλάχιστον σε πρώτη φάση. Υπήρχε όμως ένα αίτημα κοινωνικό, εξαιτίας της αύξησης του αριθμού εκείνων που εργάζονται ή διαβιούν στο δρόμο και της επιδείνωσης των συνθηκών της ζωής τους. Αυτή η αναγνώριση της εκδήλωσης ενός κοινωνικού προβλήματος ως αίτημα μπορεί να γίνει στη βάση ενός θεσμικού ή προσωπικού αιτήματος που εκ των υστέρων εκφράζεται κατά έκδηλο τρόπο.

Στο πλαίσιο της δουλειάς μας προσπαθούμε να «ακούσουμε» τον νέο και να τον συνοδεύσουμε στην πορεία του, ώστε να μειώσουμε τις δυσκολίες του στο μέτρο του δυνατού. Δεν εργαζόμαστε με στόχο να τον βάλουμε στο «σωστό δρόμο». Προτείνουμε συνήθως στους νέους αυτούς ψυχαγωγικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες που μας επιτρέπουν να συνομιλήσουμε μαζί τους και να κατανοήσουμε τα βιώματά τους. Περιστασιακά, η επαφή με τους νέους μπορεί να αναδείξει ένα προσωπικό αίτημα, που συνήθως εκφράζεται ως επιθυμία για σχέση και για αναγνώριση.

Ορισμένες φορές η παρέμβασή μας διεξάγεται μέσα σε θεσμούς, οπότε στις περιπτώσεις αυτές ο θεσμός είναι που αρθρώνει πρώτος το αίτημα. Η διεργασία του ατομικού αιτήματος του νέου γίνεται στη διάρκεια των συνεντεύξεων, όπως συνέβη και με τα περιστατικά στα οποία βασίζεται αυτή η εργασία. Σχετικά με αυτή τη δουλειά της συνοδείας νέων που έχουν μολυνθεί από AIDS, ο αναγνώστης μπορεί επίσης να ανατρέξει στη διπλωματική εργασία της Monica Macedo (2003).

Οι νέοι που ζουν στο δρόμο

Το χρονικό διάστημα 1996-1998 πραγματοποιήσαμε παρεμβάσεις σε δύο γειτονιές της Πόλης του Μεξικού, που οδήγησαν στη δημοσίευση ενός άρθρου το 1998 σε ένα συλλογικό έργο υπό τη διεύθυνση του Stephane Tessier. Παραθέτουμε εδώ ορισμένα περιγραφικά στοιχεία από εκείνη την εργασία, καθώς οι συνεντεύξεις που αναλύθηκαν και το υλικό που συγκεντρώθηκε τότε μας επιτρέπουν να πάμε ακόμα πιο πέρα και να εμβαθύνουμε περισσότερο αναφορικά με τον τρόπο ζωής αυτών των νέων.

Συνήθως ζουν σε ομάδες των 20 ως 40 παιδιών και είναι εγκατεστημένοι κοντά σε αγορές, γιατί εκεί βρίσκουν να φάνε, να πλυθούν και να κάνουν μικροεπάγγελμα για να κερδίσουν λίγα χρήματα. Τον περισσότερο χρόνο τους τον περνούν στο μέρος όπου κατοικούν και σπανίως μετακινούνται μέσα στην πόλη. Για να βγάλουν τα προς το ζην, ζητιανεύουν, κάνουν μικροεπάγματα για τους εμπόρους ή πλένουν τα τζάμια των αυτοκινήτων. Περιστασιακά, επίσης, κλέβουν. Για τον ύπνο τους και για τη φύλαξη των προσωπικών τους αντικειμένων χρησιμοποιούν στεγασμένες τοποθεσίες, όπως τις γέφυρες, τα τούνελ, τους υπονόμους ή την ίδια την αγορά, όπου φτιάχνουν τη γωνιά τους με παλιά στρώματα και πολυθρόνες. Το μεγαλύτερο μέρος του σχεσιακού τους δικτύου βρίσκεται στην περιοχή της αγοράς. Αναπτύσσουν σημαντικές σχέσεις με τους εμπόρους, με την αστυνομία και με ομάδες νέων οι οποίοι, παρ' όλο που δε ζουν μαζί τους, μοιράζονται συχνά με αυτούς τα ναρκωτικά (κυρίως το σιφάρισμα κόλλας και βιομηχανικών διαλυτικών).

Προστατεύουν ο ένας τον άλλο από τις εξωτερικές επιθέσεις και ρυθμίζουν αναμεταξύ τους την εσωτερική επιθετικότητα, λαμβάνοντας υπόψη τις ηλικίες και τα αίτια της σύγκρουσης. Οι μεγαλύτεροι προστατεύουν και τιμωρούν τους νεότερους. Όταν αρρωσταίνουν ή τραυματίζονται, νοσηλεύονται αναμεταξύ τους. Μερικές ομάδες δέχονται τις κοπέλες όταν έχουν ένα σταθερό δεσμό μέσα στην ομάδα. Στις περιπτώσεις αυτές η

ομάδα οφείλει να σέβεται το δεσμό του ζευγαριού και συνήθως το κορίτσι παίζει ένα μητρικό ρόλο για τους υπολοίπους. Υπάρχουν όμως και ομάδες που, επειδή δεν είναι ικανές να τηρήσουν αυτούς τους κανόνες, δε δέχονται κοπέλες, για να αποφύγουν τις συγκρούσεις εξαπτίας τους.

Ως προς τη σύνθεσή τους, οι ομάδες αυτές παρουσιάζουν μεταβλητότητα. Ανάλογα με τις περιστάσεις, άλλοτε μεγαλώνουν και άλλοτε μικραίνουν. Παραμένει όμως πάντα ένας σταθερός πυρήνας. Η ηγεσία επίσης δεν είναι μόνιμη. Οι νέοι μπορεί να αποδέχονται τη μια στιγμή να τους καθοδηγεί ένα μέλος της ομάδας και την άλλη ένα άλλο, ανάλογα για ποια δράση πρόκειται. Στιφάρουν συστηματικά. Όταν ένα μέλος της ομάδας μαζέψει τα χρήματα που χρειάζονται για να αγοράσει ένα κουτί με κόλλα ή διαλυτικό, το αγοράζει και στη συνέχεια πουλάει στους άλλους κομμάτια από στουπί που τα έχει βουτήξει στο προϊόν.

Παρατηρήσαμε ότι έχουν μια πολύ σημαντική σχέση με τα σκυλιά. Υπάρχουν πάντα μαζί τους καμιά δεκαριά σκυλιά, με τα οποία έχουν πολύ μεγάλη οικειότητα, παίζουν και μοιράζονται με αυτά το φαγητό τους και τις ουσίες.

Πολλοί από αυτούς τους νέους γνωρίζουν ανάγνωση και γραφή και έχουν πάει τουλάχιστον τρία χρόνια στο δημοτικό πριν το εγκαταλείψουν. Ζουν εδώ και πολλά χρόνια στο δρόμο και οι περισσότεροι εγκατέλειψαν οριστικά την οικογένειά τους όταν πέθανε ή χάθηκε με βίαιο τρόπο η μητέρα τους. Παραμένουν στην ίδια ομάδα, που θεμελιώνει την ταυτότητά τους πάνω σε κοινούς κανόνες και τύπους οργάνωσης, και συνήθως αναγνωρίζονται με το όνομα της γειτονιάς.

Έχουν πρώιμες σεξουαλικές σχέσεις. Συχνά έχουν ομοφυλοφιλικές σχέσεις μέσα στην ομάδα και ετεροφυλοφιλικές έξω από αυτή, εκτός εάν υπάρχει σταθερός δεσμός με άτομο του άλλου φύλου. Περιστασιακά επιδίδονται στην πορνεία, όχι όμως με ρόλο ενεργητικό, εκτός εάν τους το ζητήσουν.

Η ανασύσταση των διαδρομών μέσα από τις συνεντεύξεις

Η δουλειά με τις οικογενειακές διαδρομές προϋποθέτει μια θεωρητική και μεθοδολογική αφητηρία σύμφωνα με την οποία αυτό που προέχει για το υποκείμενο που ανακατασκευάζει την ιστορία του είναι το νόημα. Κατά συνέπεια, θεωρούμε ότι το να γνωρίζουν πως έχουν μολυνθεί από τον ιό του AIDS τους ωθεί να προβληματιστούν σχετικά με την ιστορία τους και τα γεγονότα που τους οδήγησαν στην αρρώστια. Το γεγονός δηλαδή της επιμόλυνσής τους από τον ιό αναδεικνύεται σε οργανωτή της ιστορίας τους. Οι Hurtubise και Roy (2003) παρατήρησαν το ίδιο φαινόμενο στους άστεγους του Κεμπέκ.

Από την πλευρά μας, κατά τη διάρκεια των παρεμβάσεών μας διαπιστώσαμε μια δυσκολία των νέων να μιλήσουν για την οικογένειά τους και την προέλευσή τους και μια επιθυμία τους να ξεχάσουν, ενώ, αντίθετα, στις συνεντεύξεις που πήραμε η εντύπωσή μας ήταν ότι είχαν ανάγκη να σκεφτούν και να βρουν τα αίτια που τους οδήγησαν σε αυτή την κατάσταση. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η αρρώστια είναι ένα πεπρωμένο στο οποίο οδηγούνται από την ίδια την πορεία της ζωής τους και ότι η αφήγησή τους συγκροτείται γύρω από αυτή την ιδέα.

Η ανασύσταση μιας πορείας ζωής από ένα άτομο προϋποθέτει μια υποκειμενική σκοπιά βασισμένη σε συναισθήματα. Η βιογραφική προσέγγιση παραπέμπει στη φροϋδική έννοια του *Οικογενειακού Ρομάντζου*, την οποία εισήγαγε ο Freud για να αποδώσει την τάση ορισμένων παιδιών να επινοούν για τους εαυτούς τους μια φανταστική ιστορία². Επρόκειτο συνήθως για φαντασιώσεις που συνδέονταν με την ανάγκη τους να έχουν μια προέλευση πιο ένδοξη, αλλά αυτό που έδειξε η κλινική πρακτική είναι ότι κάθε άνθρωπος, όταν φτιάχνει μια αφήγηση για τον εαυτό του, κινητοποιεί ένα φανταστικό μηχανισμό υποκειμενικής φύσεως. Η βιογραφική προσέγγι-

2. Όρος που δημιουργήθηκε από τον Sigmund Freud και τον Otto Rank για να κατονομαστεί ο τρόπος με τον

ση στις κοινωνικές επιστήμες οφείλει να το λαμβάνει αυτό υπόψη κατά την ερμηνεία των αποτελεσμάτων.

Είναι προφανές, επίσης, ότι η ανασύσταση μιας ιστορίας ζωής συνεπάγεται ένα δι-υποκειμενικό παιχνίδι ανάμεσα σε εκείνον που μιλάει και σε αυτόν που παίρνει τη συνέντευξη, και υπ' αυτή την έννοια πρέπει επίσης να λαμβάνεται υπόψη και το πλαίσιο μέσα στο οποίο παράγεται η αφήγηση.

Οι συνεντεύξεις μας με τους νέους πραγματοποιήθηκαν σε ένα θεραπευτικό χώρο που είχε δημιουργήσει μια στέγη για νέους προκειμένου να βοηθήσει εκείνους που είχαν μολυνθεί από AIDS να συνειδητοποιήσουν την αρρώστια τους και να αναλάβουν τις ευθύνες τους σχετικά με αυτή. Με άλλα λόγια, να τους μάθει να φροντίζουν τον εαυτό τους. Το ίδρυμα ενδιαφερόταν πολύ για την πρόληψη και δύο από τα σημαντικότερα θέματα που ανοίχτηκαν στις συνεντεύξεις ήταν η οικογένεια και η πορνεία. Η συγκεκριμένη στέγη χρηματοδοτείται από εκκλησιαστικές οργανώσεις, παρ' όλο που στελεχώνεται αλλά και διευθύνεται από λαϊκούς. Αυτό εξηγεί ίσως, κατά τη γνώμη μας, και γιατί δίνεται τόση βαρύτητα στην οικογένεια και στη δυσλειτουργία της ως αιτιολογικό παράγοντα για την έξοδο στο δρόμο.

Ανάλυση των συνεντεύξεων

Θα πάρουμε 6 συνεντεύξεις νέων που έχουν μολυνθεί από AIDS³ για να αναλύσουμε τα κοινωνικά και προσωπικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν τις διαδρομές τους και την αρρώστια ως απόληξη της υπαρξιακής τους κατάστασης.

Το κοινό στοιχείο αυτών των αφηγήσεων είναι η βία, τόσο στην οικογένεια όσο και στο δρόμο. Οι κοινωνικοί δεσμοί με φιγούρες που θα μπορούσαν να υποκαθιστούν τη μητρική και την

πατρική λειτουργία είναι επίσης ποτισμένοι με βία. Οι θεσμοί είναι ανίκανοι να προσφέρουν μια εναλλακτική κατάσταση που θα στήριζε το παιδί στην προσπάθειά του να συγκροτήσει ένα σχέδιο ζωής.

Είναι σημαντικό, κατά τη γνώμη μας, να αποφύγουμε την εμμονή σε μια ψυχολογίζουσα άγνοια αυτής της βίας, αλλά να κρατήσουμε σε ισχύ και άλλες αναγνώσεις, κοινωνιολογικές και ανθρωπολογικές. Παρ' όλο που στις αφηγήσεις οι γονικές φιγούρες και τα μέλη της οικογένειας παρουσιάζονται ως φορείς βίας, δεν πρόκειται για μια ατομική παθολογία αλλά για την έκφραση μιας κοινωνικής βίας, μεταλλαγμένης σε φαινόμενα αλκοολισμού και κατανάλωσης ναρκωτικών, που επιτείνουν τις διαδικασίες της βίας.

Ξεκινώντας από την ιδέα του Bourdieu (1980) ότι το κοινωνικό υποκείμενο δε δύναται να έχει παρά μία πιθανή διαδρομή, σύμφωνα με τη συμβολική, την πολιτιστική και την οικονομική του κληρονομιά, βλέπουμε ότι οι πιθανότητες γι' αυτούς τους νέους να βγουν από το χώρο της βίας είναι ελάχιστες. Είναι ενδιαφέρον, παρ' όλα αυτά, να σημειώσουμε ότι δεν είναι στο δρόμο όλα τα μέλη των οικογενειών αυτών των νέων, και μάλιστα ο αδελφός ενός από αυτούς σπουδάζει στο πανεπιστήμιο. Αυτό σημαίνει ότι το κάθε υποκείμενο μέσα σε παρόμοιες συνθήκες μπορεί να συγκροτηθεί με διαφορετικό τρόπο. Αυτές οι αφηγήσεις δείχνουν, επίσης, ότι ανάμεσα στα αδέρφια υπάρχουν ορισμένα παιδιά που είναι περισσότερο εκτεθειμένα από άλλα στις διαδικασίες της βίας. Η ανάλυσή μας γίνεται με αφετηρία την ιδέα ότι σε κάθε ιστορία ζωής, σύμφωνα με την πρόταση του de Gaullejac (1983), υπάρχουν ένα κοινωνικό μη-αναγώγιμο και ένα ψυχικό μη-αναγώγιμο. Και παρ' όλο που το κοινωνικό προηγείται πάντοτε του ψυχικού, δεν μπορούμε να περιορίσουμε τον ψυχισμό σε κοινωνικούς ντετερμινισμούς, γιατί κάθε ιστο-

οποίο ένα υποκείμενο μεταβάλλει τους γενεαλογικούς του δεσμούς επινοώντας για τον εαυτό του μέσα από μια αφήγηση ή μια φαντασίωση μια διαφορετική οικογένεια από τη δική του.

3. Τα μικρά ονόματα των νέων έχουν αλλαχτεί για την προστασία του απορρήτου.

Όνομα	Ηλικία	Εκπαίδευση	Χρόνια ζωής στο δρόμο	Επάγγελμα γονιών	Αδέλφια
Ροντρίγκο	22 ετών	Καμία	13 χρόνια	Πατέρας, οδηγός ταξί. Μητέρα, οικιακή βοηθός.	Δύο αδελφές και ένας αδελφός παντρεμένοι. Ένας αδελφός που ζει με τη μητέρα.
Ομάρ	24 ετών	Ολοκλήρωσε τη δευτεροβάθμια	8 χρόνια και ένας εγκλεισμός σε φυλακή	Πατέρας και μητέρα, πλανόδιοι πωλητές	Ένας αδελφός στο πανεπιστήμιο και μία αδελφή στο σπίτι
Πάμπλο	14 ετών	Μέχρι Γ' δημοτικού	4 χρόνια και μακρόχρονη διαμονή σε ιδρύματα για παιδιά	Πατέρας, τεχνίτης. Μητέρα, απύουσα.	Ένας αδελφός τεχνίτης
Χοσέ	21 ετών	Μέχρι Γ' δημοτικού	6 χρόνια σε ιδρύματα. Σταθερή σχέση. Δύο εγκλεισμοί σε αναμορφωτήριο.	Πατέρας, οδηγός ταξί. Μητέρα, απύουσα.	Δύο αδελφές στο σπίτι
Κονσουέλο	17 ετών	Μέχρι Ε' δημοτικού	9 χρόνια, με επίδοση στην πορνεία και διαμονή σε διάφορα ιδρύματα αρωγής για νέους του δρόμου	Πατέρας, πωλητής σε κεντρική αγορά. Μητέρα, απύουσα.	Μία αδελφή επίσης στο δρόμο
Λυδία	15 ετών	1 χρόνο στη δευτεροβάθμια	Έζησε σε ιδρύματα: στο ορφανοτροφείο κι εδώ και 2 χρόνια σε άσυλο για νέους του δρόμου	Απόντες και οι δύο γονείς	Ένας αδελφός και μία αδελφή οι οποίοι έχουν μείνει με τη μητέρα

ρία, μέσα από την αλληλεπίδραση των δύο αυτών πεδίων, συγκροτεί την ιδιαιτερότητα του κάθε προσώπου.

Στις αφηγήσεις που αναλύθηκαν υπάρχουν δύο περιπτώσεις βιασμού, η μία μέσα στην οικογένεια και η άλλη στο δρόμο. Υπάρχουν, επίσης, τρία περιστατικά πορνείας, δύο ομοφυλοφιλικής και ένα ετεροφυλοφιλικής. Σε όλες τις περιπτώσεις η πατρική φιγούρα είναι βίαιη και καταχρηστική, ενώ στο 60% των περιπτώσεων η μητρική φιγούρα είναι απύσχα και δεν κατέστη δυνατό να υποκατασταθεί ως λειτουργία.

Αυτό που κάνει εντύπωση είναι ότι η βία μέσα στην οικογένεια ακολουθείται από τη βία έξω από την οικογένεια, και αντίστροφα. Η ιστορία της Κονσουέλο είναι από αυτή την άποψη αντιπροσωπευτική. Ο πατέρας χτυπά όλη την οικογένεια, η ίδια εγκαταλείπεται από τη μητέρα και η μητριά παρουσιάζεται επίσης βίαιη.

Η μάνα μου δε μας αγαπούσε. Ούτε τον πατέρα μου αγαπούσε. Πώς όμως να τον αγαπάει, που την έδερνε κάθε μέρα. Εγώ δε θυμάμαι πόσων χρόνων ήμουνα, αλλά ο πατέρας μου μου είπε ότι ήμουν τριών ετών όταν εκείνη μας εγκατέλειψε.

Και η μητριά μου μας έδερνε. Δε σταματούσε να μας λέει ότι δεν είμαστε ικανές για τίποτα κι ότι γι' αυτό μας παράτησε η μάνα μας.

Η Κονσουέλο αποφάσισε να φύγει από το σπίτι μαζί με την αδελφή της όταν κακοποιήθηκε σεξουαλικά από μέλος της οικογένειας. Έμειναν στο δρόμο μερικές βδομάδες, έως ότου βρέθηκε μια γυναίκα που προσφέρθηκε να τις πάρει κοντά της. Πολύ σύντομα όμως αποδείχτηκε ότι τις ήθελε για να τις εκμεταλλευτεί.

Μια μέρα μια κυρία μάς πρότεινε να μας πάρει σπίτι της και να μας ταΐζει, αλλά μας έστειλε να ζητιανεύουμε, κι όταν δε φέρναμε λεφτά, μας έδερνε και δε μας έδινε να φάμε. Αυτό δεν ήταν για πολύ, γιατί τελικά κράτησε μόνο την αδελφή μου και μένα με έβαλε σε ίδρυμα.

Δε μου άρεσε στο ίδρυμα και το έσκασα. Πή-

γα να ζήσω με άλλα παιδιά που ζούσαν κάτω απ' τη γέφυρα του μετρό και μαστουρωνόντουσαν με κόλλα.

Θα πάω να βρω τη μάνα μου στη Μερσέδ⁴, όπου, όπως μου 'λεγε ο πατέρας μου, εκδίδεται. Εγώ δεν την έχω δει ποτέ από τότε που μας άφησε. Άρχισα να εκδίδομαι από την ηλικία των δέκα ετών για να βγάλω λεφτά και ρωτούσα τις άλλες πόρνες να μου πουν πώς να κάνω. Έτσι έμαθα. Η ζωή στη Μερσέδ είναι σκληρή, κι όταν δεν έχεις λεφτά, μένεις νηστικός. Γνώρισα νέους που μ' έβαλαν στην κοκαΐνη. Έκλεβαν για να βρουν λεφτά να την αγοράσουν. Έτσι άρχισα κι εγώ να κλέβω.

Αυτό που κάνει εντύπωση στην αφήγηση της Κονσουέλο είναι η απουσία μιας γονικής συνέχειας, κάτι που βρήκαμε και στις ιστορίες και άλλων παιδιών του δρόμου. Ούτε η ομάδα των συνομηλίκων ούτε τα ιδρύματα ούτε άλλοι ενήλικες που βρέθηκαν στη ζωή της μπόρεσαν να προσφέρουν στο παιδί μια δυνατότητα προστασίας και στήριξης. Στις πρώτες μας συνεντεύξεις με εργαζόμενα παιδιά είχαμε βρει γυνακείες φιγούρες οι οποίες προστάτευαν τα παιδιά και τα βοηθούσαν να αρθρώσουν σχέδια ζωής που τα οδηγούσαν σε μεγαλύτερη αυτονομία. Στη μελέτη που πραγματοποιήσαμε το 1998 είχαμε βρει ότι η λειτουργία της ομάδας των συνομηλίκων μπορούσε να υποκαθιστά την οικογένεια σε ό,τι αφορά τους κανόνες, τη δυνατότητα αναγνώρισης και τις συναισθηματικές σχέσεις. Το κοινό στοιχείο σε όλες αυτές τις ιστορίες είναι η απουσία για τον νέο ενός χώρου και μιας δομής ικανών να τον εμπεριέχουν.

Πολύ συχνά στις αφηγήσεις έχει κανείς την εντύπωση ότι οι νέοι υφίστανται τη βία μέχρις ότου αρχίζουν και εκκείνοι να την αναπαράγουν, ως μοναδικό μηχανισμό άμυνας. Η ιστορία του Ροντρίγκο δείχνει ξεκάθαρα αυτό το μηχανισμό.

Η μάνα μου ήταν καθαρίστρια κι έβγαζε λίγα, αλλά ο πατέρας μου ήταν αλκοολικός. Γυρνούσε σπίτι και τη βίαζε, την έδερνε και της έπαιρνε τα

4. Υπαίθρια αγορά στο κέντρο της Πόλης του Μεξικού.

λεφτά. Βίαζε επίσης και τις αδελφές μου. Ο αδελφός μου ήταν η κολόνα της οικογένειας, δούλευε και συντηρούσε την οικογένεια από την ηλικία των δέκα ετών. Στα δεκάξι του, όμως, γκάστρωσε μια κοπέλα και αναγκάστηκε να το σκάσει.

Εγώ συχνά ήθελα να φύγω απ' το σπίτι, γιατί μου ζητούσαν να κάνω όλη τη λάντζα κι εγώ δεν ήθελα. Με χτυπούσαν κι έβρισκα καταφύγιο στο δρόμο. Πήγαίνα στο σταθμό. Έτρεμα από το φόβο μου, αναζητούσα ένα φανοστάτη για να κοιμηθώ δίπλα, ήμουν κάτι σαν πυγολαμπίδα που την τραβάει το φως.

Μια μέρα ένας τύπος με βίασε μέσα στο σταθμό. Κρύφτηκα σε μια εκκλησία. Μετά πήγα και βρήκα τη μάνα μου και της είπα τι μου συνέβη. Ήθελα να με πάρει στην αγκαλιά της και να με προστατέψει, αλλά εκείνη δε με πίστεψε. Άρχισε να μου φωνάζει ότι είμαι πούστης κι ο αδελφός μου μ' έσπασε στο ξύλο. Μετά απ' αυτό άρχισα να εκδίδομαι, και μια μέρα που ήμουν μ' έναν άλλο νέο που ζούσε κι αυτός στο δρόμο είδα τον τύπο που με είχε βιάσει. Το είπα στο φίλο μου κι αυτός μου 'δωσε ένα μαχαίρι και μου 'πε ότι πρέπει να πάρω εκδίκηση. Τον μαχαίρωσα και το 'βαλα στα πόδια. Δεν έμαθα ποτέ τι απόγινε, έφυγα σε άλλη πόλη.

Ο Ροντρίγκο έζησε πολλά χρόνια επιδιδόμενος στην ομοφυλοφιλική πορνεία. Κάποτε γνώρισε έναν άνδρα που θέλησε να τον προστατέψει, αλλά και αυτός τελικά δολοφονήθηκε.

Γνώρισα έναν τυπάκο, ομοφυλόφιλο, έναν τύπο πολύ εντάξει, γιατρό. Μου φερόταν πολύ καλά, ποτέ δε με ξευτέλισε, ήθελε να με υιοθετήσει. Στην αρχή είχαμε σεξουαλικές σχέσεις, αλλά αργότερα μου έλεγε ότι δεν ήθελε πια να έχει σεξουαλικές σχέσεις μαζί μου, ήθελε να σταματήσω να εκδίδομαι και μου έδινε λεφτά. Σταμάτησα να εκδίδομαι, ήθελε να με υιοθετήσει, αλλά τον σκότωσαν –δεν ξέρω γιατί– και το όνειρο τελείωσε.

Σε δύο ιστορίες εμφανίζονται ανδρικά πρόσωπα με τα οποία αρχικά υπήρξαν σεξουαλικές σχέσεις στο πλαίσιο της πορνείας, στη συνέχεια, όμως, απέκτησαν ιδιαίτερη συναισθηματι-

κή σημασία, με αποτέλεσμα να αντιπροσωπεύουν κατά κάποιον τρόπο για τον νέο μια πατρική φιγούρα. Και στις δύο όμως περιπτώσεις τα πρόσωπα αυτά δολοφονήθηκαν, κάτι που είναι ενδεικτικό της βίας που υπάρχει ακόμα και στο περιβάλλον στο οποίο ανήκουν και οι ίδιες οι φιγούρες μιας δυνητικής γονικής υποκατάστασης.

Την περίοδο των συνεντεύξεων ο Ροντρίγκο συζούσε με μια νέα γυναίκα, έχοντας σταματήσει την πορνεία. Είναι σύνηθες η επαφή με την αρρώστια και η προσέγγιση του θανάτου να προκαλούν σε αυτούς τους νέους την ανάγκη να κάνουν σχέδια, ίσως για πρώτη φορά στη ζωή τους.

Είναι φορές που λέω στον εαυτό μου ότι θα 'θελα να έχω μια οικογένεια, αλλά νομίζω ότι είναι προτιμότερο να υιοθετήσω παιδιά γιατί είμαι φορέας του AIDS. Λένε ότι υπάρχουν πολλές πιθανότητες να μην κάνω παιδιά μολυσμένα, αλλά εγώ δε θέλω να το ρισκάρω.

Με αφετηρία μια προσέγγιση ανθρωπολογική, ο Le Roy (1995) υποστηρίζει ότι είναι χρήσιμο να μην αντιμετωπίζουμε μόνο αρνητικά τη σχέση των νέων του δρόμου με το νόμο. Προτείνει τέσσερις κατηγορίες για την ανάλυση της κοινωνικής τάξης: την επιβαλλόμενη τάξη, την αποδεκτή τάξη, τη διαπραγματευόμενη τάξη και την αμφισβητούμενη τάξη. Επιβαλλόμενη και αποδεκτή είναι η έννομη τάξη που σχετίζεται με τους θεσμούς και την ομαλή κοινωνικοποίηση. Διαπραγματευόμενη τάξη είναι εκείνη της διαμεσολάβησης, ενώ αμφισβητούμενη είναι αυτή που συνδέεται με τους περιθωριοποιημένους νέους. Ο συγγραφέας επιμένει ότι η τελευταία μπορεί να αντιστοιχεί σε μια στιγμή της κοινωνικοποίησης.

Αναφορικά με τις ιστορίες ζωής που αναλύσαμε, φάνηκε ότι η απο-κοινωνικοποίηση (desocialisation) μέσα από τη βία δεν αποτελεί μια αμφισβητούμενη τάξη, καθώς το υποκείμενο δεν έχει συνείδηση της λειτουργίας της περιθωριακότητάς του. Περισσότερο μοιάζει να αντιλαμβάνεται τον εαυτό του ως αντικείμενο της βίας μέσα σε ένα κύκλωμα ατέρμονης επανάληψης, όπου μετακινείται κανείς διαρκώς από τη

θέση του θύματος στη θέση του θύτη. Ίσως μόνο κατά τη συγκρότηση και την εκφορά της αφήγησης του ο νέος αρχίζει να συνειδητοποιεί τη θέση του μέσα στους κοινωνικούς θεσμούς.

Η ψυχανάλυση εν προκειμένω μας βοηθά να αναλύσουμε τη σχέση με το νόμο και το συμβολικό. Είναι προφανές ότι αυτές οι καταχρηστικά εξουσιαστικές φιγούρες των πατέρων που κατοικούν συνθέτουν μια ακραία καταστροφική εικόνα, που συνεπάγεται μια πλήρη αδυναμία άσκησης της πατρικής λειτουργίας.

Σύμφωνα με τον Winnicott (1979, 1986), ο πατέρας εκπροσωπεί μέσα στην οικογένεια το νόμο και την τάξη, και για να το κάνει αυτό χρειάζεται να είναι ταυτόχρονα αυστηρός και δυνατός, αλλά επίσης να δείχνει κατανόηση και να είναι φιλικός και τρυφερός, ώστε το παιδί να μπορεί να τον μισεί και να τον φοβάται, αλλά και να τον αγαπά και να τον σέβεται. Έτσι, ο πατέρας μπορεί να βάζει τα όρια και να σηματοδοτεί τους κανόνες που απαιτούνται για τη λειτουργία της οικογένειας.

Όλοι οι θεσμοί που συμμετέχουν στην κοινωνικοποίηση του παιδιού (σχολείο, εκκλησία, αθλητικά σωματεία) προσφέρουν τη δυνατότητα μιας γονικής συνέχειας σε ό,τι αφορά την αποδοχή συγκεκριμένων κανόνων και το σεβασμό του νόμου, γεγονός που επιτρέπει στο παιδί την περίεξη και την αποδοχή των καταστροφικών του ενορμήσεων, προσφέροντάς του τη δυνατότητα να μπει σε μια διαδικασία μετουσίωσης των ενορμήσεων στην υπηρεσία της δημιουργικότητας και της κοινωνικοποίησης.

Αυτό που δείχνουν οι ιστορίες μας είναι ότι τα ταυτοποιητικά αντικείμενα που προσφέρονται στους νέους του δρόμου σχετίζονται με πρόσωπα που παραβιάζουν το νόμο, αδυνατώντας τα ίδια να έχουν τον έλεγχο των καταστροφικών τους ενορμήσεων, κάτι που προκαλεί σε αυτούς τους νέους μεγάλη σύγχυση και τρόμο. Η περίπτωση της Λυδίας έχει ενδιαφέρον, καθώς η ίδια ζήτησε να μπει σε ίδρυμα, επειδή η οικογένειά της αδυνατούσε να της παράσχει την περίεξη που εκείνη χρειαζόταν. Το πρόβλημα είναι ότι ούτε το ίδρυμα μπόρεσε τελικά να καλύ-

ψει αυτή τη λειτουργία.

Ήμουν διαρκώς οργισμένη και δεν ήξερα γιατί. Μαστουρωνόμουν και γινόμουν πολύ επιθετική. Μια μέρα δεν άντεχα άλλο και ζήτησα απ' τη γιαγιά μου να με βάλει σε ίδρυμα. Στο κάτω κάτω, γιαγιά μου ήτανε και δεν μπορούσα πια να της φέρομαι έτσι.

Αυτό συμβαίνει ακριβώς τη στιγμή της εφηβείας, οπότε το πρόβλημα των ορίων τίθεται με μεγαλύτερη ένταση. Η Λυδία φοβάται τον εαυτό της και αναζητά απελπισμένα μια δομή που θα μπορούσε να τη βοηθήσει να ελέγξει τις επιθετικές της ενορμήσεις. Η περίπτωση του Ομάρ εκφράζει καθαρά αυτό το φόβο όταν λέει ότι αποφάσισε να παραμείνει στο δρόμο επειδή φοβόταν μην κολλήσει τα αδέρφια του.

Μαστουρωνόμουν και έμενα στο δρόμο γιατί δεν ήθελα να κάνουν και τα αδέρφια μου το ίδιο πράμα. Με βλέπανε και δεν ήθελα να γίνουν σαν εμένα. Έχω έναν αδελφό στο πανεπιστήμιο. Παλιότερα τα αδέρφια μου με ψάχνανε, αλλά τους ζήτησα να πάσουν να το κάνουν. Εγώ ήμουνα τότε στη φυλακή και σ' ένα ίδρυμα αποτοξίνωσης.

Σύμφωνα με τον Winnicott, από τις βασικές λειτουργίες των γονιών είναι το κράτημα (holding) και η περίεξη, για να μπορέσουν τα παιδιά να αποδεχτούν τις επιθετικές τους ενορμήσεις ως μη καταστροφικές. Τα παραδείγματα της Λυδίας και του Ομάρ μάς δείχνουν πόσο πολύ οι ίδιοι οι νέοι επιζητούν τα όρια και το γεγονός ότι δεν τα βρίσκουν επιδρά ως κινητήρια δύναμη για την έξοδό τους στο δρόμο ή εκτός οικογένειας.

Επίλογος

Οι ιστορίες που αναλύθηκαν παρουσιάζουν ακραίες περιπτώσεις νέων που υφίστανται απαράδεκτες βιαιότητες και εξαπτίας αυτού του γεγονότος οι ζωές τους καταλήγουν να γίνονται η έκφραση μιας βίας κοινωνικής, οικογενειακής και ατομικής. Είναι αλήθεια πως δεν πάσαμε ποτέ να επισημαίνουμε τη σημασία της αναγνώρισης στον νέο του δρόμου ότι εκεί μαθαίνει επί-

σης και ορισμένα χρήσιμα πράγματα και αποκτά δεξιότητες, έτσι ώστε να μη μας επιτρέπεται να περιορίσουμε το δρόμο στην απλουστευτική εικόνα μιας καρικατούρας της διακινδύνευσης. Είναι, όμως, επίσης σημαντικό να αναγνωρίσουμε και ότι για ορισμένες περιπτώσεις ο δρόμος αντιπροσωπεύει και ένα χώρο που αναπαράγει τη βία την οποία έχει ήδη υποστεί ο νέος σε άλλους τόπους.

Το γεγονός ότι πολλοί από αυτούς μολύνονται από τον ιό του AIDS ανάμεσα στα 14 και τα 24 τους χρόνια δείχνει με τον πλέον κατηγορηματικό τρόπο πόσο η πορεία της ζωής τους είχε αυτή τη δραματική κατάληξη ως συνέπεια μιας ατέρμονης ακολουθίας σωματικών, σεξουαλικών και συμβολικών βιαιοτήτων. Δεν μπορούμε, βέβαια, να συμπεράνουμε ότι όλοι οι νέοι του δρόμου θα ακολουθήσουν την ίδια διαδρομή. Ούτε μπορούμε, όμως, να αμφισβητήσουμε και την επίδραση που έχουν αυτές ακριβώς οι πορείες ζωής στην κατασκευή της κοινωνικής αναπαράστασης του δρόμου.

Διαπιστώσαμε πόσο σημαντική είναι για τους ίδιους τους νέους η κατασκευή μιας αφήγησης για τη ζωή τους, γιατί έτσι βρίσκουν ένα νόημα που τους βοηθά να αντιμετωπίσουν την αρρώστια και να γίνουν επιτέλους αυτοί τα υποκείμενα της προσωπικής τους ιστορίας. Ταυτόχρονα, ήρθαμε σε επαφή με ένα υλικό εξαιρετικά πλούσιο, που δίνει και σε μας τη δυνατότητα να σκεφτούμε τις πιο ακραίες συνθήκες της ανθρώπινης βίας.

Για να πραγματοποιηθεί αυτή η δουλειά, για την οποία η βαθιά συναισθηματική εμπλοκή τόσο του νέου όσο και εκείνου που τον συνοδεύει κατά την κατασκευή της αφήγησης, δηλαδή του ειδικού, είναι πολύ σημαντική, είναι απαραίτητο να σεβαστούμε ορισμένους κανόνες δεοντολογίας. Επίσης, οφείλουμε να είμαστε πολύ προσεκτικοί σε ό,τι αφορά το αίτημα που μπορεί να υπάρχει από την πλευρά του νέου.

Μετάφραση από τα γαλλικά:
Κλήμης Ναυρίδης

Βιβλιογραφία

- Bourdieu, P. (1980). *Questions de sociologie*. Paris: Ed. de Minuit.
- Gaulejac (de), V. (1983). Irréductible psychique, irréductible social. *Bulletin de Psychologie*, T. XXXVI, No 360.
- Hurtubise, R., & Roy, S. (2003, Juin). *Risque, santé et maladie chez les SDF*. Communication présenté au Colloque Sociétés en Crise et Recherche de Sens, Grece.
- Jayme, A., & Juarez, M. (1995). *Los hábitos de alto riesgo en la infección por VIH en el menor de la calle*. TESIS, UNAM, Campus Iztacala, Mexico.
- Kuyu, C. (1998). Otages dans la rue. En S. Tessier, *A la recherche des enfants de rue*. Paris: Editions Karthala.
- Le Roy, E. (1995). Espace publique et socialisation dans le métropoles: quelques préliminaires à une problématique inter-culturelle. En S. Tessier, *L'enfant des rues et son univers Ville, socialisation et marginalité. Enfances et sociétés*. Centre International de l'enfance. Paris: Editions Syros.
- Lucchini, R. (1993). *Enfant de la rue, identité, sociabilité, drogue*. Genève - Paris: Librairie Droz.
- Macedo, M. (2003). *El sida en los jóvenes de la calle*. TESIS, UNAM Campus Iztacala, Mexico.
- Marquez, A., & Ordonez, E. (1996). *Un acercamiento al niño de la calle y el grupo operativo como alternativa de intervencion*. TESIS, UNAM Campus Iztacala, Mexico.
- Martinez, L., & Melgarejo, J. (1996). *El niño de la calle y la cultura popular*. TESIS, UNAM, Campus Iztacala, Mexico.
- Taracena, E. (1995). Enfants de la rue et enfants dans la rue à Mexico. *Revue Lien Social et Politiques* - RIAC, 34 (Automne). Ecole de service social, Université de Montreal, Canada.
- Taracena, E., & Tavera, M. L. (1992). *La imagen social del niño que trabaja en la calle*. Papier

- présenté au Premier Colloque de Recherche Educative à l'ENEP, Iztacala, Mexico.
- Taracena, E., & Tavera, M. L. (1998). La fonction du groupe chez les enfants de la rue à Mexico. En S. Tessier, *A la recherche des enfants de rue*. Paris: Editions Karthala.
- Taracena, E., Tavera, M. L., & Castillo, G. (1993, Octobre). *La représentation de famille chez les enfants qui travaillent dans les rues de Mexico*. Papier présenté au Colloque: L'approche clinique dans les sciences humaines: Possibilités et limites. Montreal.
- Tessier, S. (1995). *L'enfant des rues et son univers Ville, socialisation et marginalité. Enfances et sociétés*. Centre International de l'enfance. Paris: Editions Syros.
- Winnicott, D. W. (1992). *Escritos de Pediatría y Psicoanálisis*. Laia. [(1979). *Through Paediatrics to Psychoanalysis*. Karnak.]
- Winnicott, D. W. (1986). *El niño y el mundo externo*. Hormé. [(1984). *The Child, the Family and the Outside World*. London: Pelican.]

The phenomenon of young people living in the streets in Mexico

ELVIA TARACENA
UNAM, Mexico

ABSTRACT

This article presents case studies of homeless young people contaminated with HIV virus. Interviews were used to study the life stories of young people 16 to 22 years of age living in the streets of Mexico City. The common element of these life stories was the violence they experienced both in their family environment and in the streets. The social relationships with figures that could substitute the role of their mother and their father were also characterized by violence. The Institutions involved were unable to support effectively these young people so as to help them set some long term goals for their lives. Special interest is paid to these young people's attitudes toward the law in light of their relationship with their father, which was characterized by power abuse and transgression. The findings from these life stories are compared with findings from other studies conducted in the streets of Mexico City. The article examines the phenomenon of violence from a sociological, anthropological and psychoanalytic point of view.

Key words: Violence, Homelessness, HIV virus, Father - child relationship.

Address: Elvia Taracena, FES Iztacala, UNAM, Mexico. Tel.: 00525-6231204, E-mail: bertarr@servidor.unam.mx